

Puspa Shrestha

Best Quality Resource Site for Class 11 And 12 Students
(Based on Updated Curriculum 2077)

Puspa Shrestha

Best Quality Resource Site for Class 11 And 12
Students (Based on Updated Curriculum 2077)

 puspas.com.np

PDF Collections

Notes
Books

Model Questions

This PDF was downloaded from
puspas.com.np

Visit our website for more
materials.

puspas.com.np

Follow us on:

AR Dinesh

puspas.com.np

Puspa Shrestha

(सङ्गीता, सलिम, घनश्याम, बेखामान र सिम्मा सहपाठी हुन् । उनीहरू १२ कक्षामा पढ्छन् । फुर्सदको समयमा कुनै न कुनै विषयमा बहस, छलफल गर्ने उनीहरूको बानी छ । यस्ता छलफलमा पालैपालो कुनै एक जनाले विषयको उठान गर्ने र त्यसलाई निष्कर्षोन्मुख बनाउने कामको अगुवाइ गर्छन् । अरूले त्यस विषयमा आआफ्ना विचार

र तर्क प्रस्तुत गर्छन् । उनीहरू आज कक्षा सुरु हुनुभन्दा आधा घण्टाअघि नै विद्यालयमा आइपुगेका छन् । त्यसैले विद्यालयअगाडिको खुला चउरमा दुबोमाथि बसेर उनीहरू कुराकानी गर्दै छन् । आजको कुराकानीमा विषयको उठान गर्ने कामको जिम्मा घनश्यामले लिन्छ ।)

घनश्याम : मलाई हाम्रो समाजको अवस्था देख्दा अचम्म लाग्छ । एउटा सानो समाजमा पनि अनेक जाति, अनेक भाषा, अनेक संस्कृति छन् । यस्तो भएपछि अनेक मतमतान्तर हुने रहेछ । यसले हाम्रो समाजको विकासमा कस्तो असर गर्छ होला ? मलाई यो प्रश्नले सधैं सताइरहन्छ ।

बेखामान : तिम्रो प्रश्न ठिकै छ, घनश्याम । निश्चय नै हाम्रो समाजमा विविधता छ । विविधता भएपछि मतमतान्तर पनि होला । त्यसले केही फरक पर्दैन । हाम्रो समाजमा रहेका विविधता नै हाम्रा पहिचान हुन् । यी हाम्रा सम्पत्ति पनि हुन् । देशका यस्ता अमूल्य निधिलाई समस्याका रूपमा बुझ्नु हुँदैन ।

घनश्याम : जाति, भाषा, संस्कृतिमा विविधता भएपछि पहिचान कसरी खुल्छ ? पहिचान भनेको खास चिनारी हो । यदि समाज आफैँमा विविधता छ भने त्यसको पहिचान त छरपस्ट भएन र ? छरपस्ट भएर छरिएका कुराको पहिचान कसरी खुल्छ ? यो पनि त्यो पनि भन्ने भएपछि कुन चाहिँलाई पहिचान मान्ने ?

बेखामान : तिम्रो भनाइमै तिम्रो प्रश्नको उत्तर पनि लुकेको छ, घनश्याम । तिमिले ठिक भन्यौ, पहिचान भनेको चिनारी हो । कुनै मानिस कविता मात्रै लेख्छ, भने उसको पहिचान कवि हो । यदि उसले कविताका साथै कथा, उपन्यास, निबन्ध पनि लेख्छ भने उसको पहिचान कवि, कथाकार, उपन्यासकार र निबन्धकार पनि हो । अब उसले चित्र पनि बनाउँछ भने उसको पहिचानमा चित्रकार पनि थपिन्छ । समाजको पहिचान पनि त त्यस्तै हो । कुनै समाजमा एउटा जाति छ भने त्यस समाजको पहिचान एकजातीय समाज हो । अब नेपाली समाज बहुजातीय छ । त्यसैले हाम्रो समाजको पहिचान बहुजातीय हो ।

सङ्गीता : ठिक हो, बेखामान । नेपाल प्राकृतिक रूपले जति सुन्दर छ त्यति नै सयौँ जाति, सयौँ भाषा र अनेक संस्कृतिले सुसज्जित पनि छ । यस्तो विविधता संसारमा बिरलै पाइन्छ । त्यसैले नेपाली समाज संसारमा अरूभन्दा भिन्न छ, विशिष्ट छ । आखिर पहिचान भनेको अरूभन्दा विशिष्ट हुनु नै त हो नि ।

घनश्याम : विविधता नै नेपालको पहिचान हो भन्ने कुरामा म स्पष्ट भएँ । अब अर्को कुरा चाहिँ मैले अझै बुझेको छैन । विविधता समस्या नभएर सम्पत्ति हो भन्ने कुरा चाहिँ कसरी नि ?

सिम्मा : यसको जवाफ म दिन्छु है । नेपालमा थुप्रै जाति छन् । हरेक जातिका आफ्नै प्रकारका परम्परा, संस्कृति, ज्ञान, अनुभव छन् । त्यस्तै नेपालमा अनेक भाषा छन् । भाषा भनेको मानव पुर्खाको आविष्कार हो । जातिमा जस्तै हरेक भाषामा पनि मानिसका ज्ञान, अनुभव, संस्कृति सुरक्षित हुन्छन् । हामी मानव सभ्यताका कुरा गछौँ नि । वास्तवमा सभ्यता भनेको जाति, भाषा र संस्कृतिको समष्टि हो । त्यसैले जाति, भाषा, संस्कृतिमा विविधता हुनु भनेको सभ्यतामा पनि विविधता हुनु हो । यसैले जाति, भाषा, संस्कृतिमा विविधता भएको हाम्रो समाज विविध सभ्यताको सङ्गम पनि हो । त्यसैले विविधता आफैँमा सम्पत्ति भएन र ?

सलिम : सिम्माले भने जस्तै हामीसँग भएको विविधता हाम्रो सम्पत्ति हो । अर्को महत्त्वपूर्ण र हामीले गौरव गर्ने कुरा पनि छ । विविधता र अनेकताका बिचमा पनि आपसी सहिष्णुता र एकता छ । यो नेपाली समाजको विशिष्ट पहिचान हो । यो हाम्रो समाजको सौन्दर्य हो ।

घनश्याम : सलिमले फेरि यहाँ कताबाट सौन्दर्यको कुरा ल्याएर जोडे । नेपालको सौन्दर्य भनेका सुन्दर हिमाल हुन्, डाँफे, मुनाल हुन्, हरियाली जङ्गल हुन् । यिनै कुरा हेर्नका लागि त पर्यटक नेपाल आउँछन् ।

- सङ्गीता : यसमा म भन्छु है । सौन्दर्यसम्बन्धी घनश्यामको बुझाइ अलिक अपुरो भयो । हिमाल, हरियाली जङ्गल, डाँफे मुनाल प्राकृतिक सौन्दर्यका साधन हुन् । सौन्दर्य भनेको सुन्दर वा राम्रो हुनुको भाव हो । जुनसुकै वस्तुबाट प्राप्त हुने सुन्दर कुरा नै त्यस वस्तुको सौन्दर्य हो । त्यसैले प्राकृतिक कुरा मात्रै सुन्दर हुने होइन, सांस्कृतिक कुरा पनि त सुन्दर हुन्छन् । त्यसैले पर्यटक खालि हिमाल र चरा मात्र हेर्न आउने होइनन् ।
- सलिम : सङ्गीताले भनेकै कुरालाई मैले फेरि जोड्न चाहें । संसारमा जाति, भाषा, धर्म, संस्कृतिका नाममा ठुला ठुला युद्ध भएका छन् । धनजनको ठुलो क्षति भएको छ, कतिपय मानव सभ्यताकै लोप भएको छ । हामीकहाँ भने यत्रो विविधता भएर पनि आपसमा मिलेर बस्ने, एकले अर्काको भाषा, संस्कृतिप्रति सम्मान गर्ने साह्रै राम्रो बानी छ । यो ज्यादै सुन्दर कुरा हो नि, होइन र ?
- घनश्याम : आज धेरै महत्त्वपूर्ण विषयमा कुराकानी भइरहेको छ । धेरै कुरा स्पष्ट हुने मौका मिलेको छ । एउटा कुरा चाहिँ मलाई अबै खट्की रहेको छ । हामीसँग रहेका विविधताले पर्यटकलाई आकर्षण गर्छ भनेर सङ्गीताजीले अघि भनेको कुरामा अबै सहमत भइँन । नेपालमा पर्यटक आउने भनेको हिमाल हेर्न र आरोहण गर्न आउँछन् । समाजमा रहेका विविधतासँग पर्यटकको के सरोकार हुन्छ, र ?
- सङ्गीता : यो कुरा चाहिँ तिमिले थाहा पाएर पनि थाहा नपाएको जस्तो गरेका हो है घनश्याम । सायद तिमिले मेरो जाँच गर्दै छौ । हेर घनश्याम, प्राकृतिक सौन्दर्यको मात्रै कुरा गर्ने हो भने पनि नेपालका हिमाल, जङ्गल र चरा मात्रै भनेर पुग्दैन । यहाँ असङ्ख्य पहाड, अन्नको भण्डार तराई, नदी, ताल, उपत्यका, सिमसार, जैविक विविधता आदि थुप्रै कुरा छन् । नेपाल आउने पर्यटक सबै हिमाल हेर्न र आरोहण गर्न आउने होइनन् नि । पर्यटनका पनि विभिन्न किसिम छन् भन्ने तिमिलाई थाहै छ । त्यसमध्ये सांस्कृतिक पर्यटन पनि त एक हो । नेपाल जस्तो सानो ठाउँमा सयौँ जाति, सयौँ भाषा, सयौँ संस्कृतिको अध्ययन गर्न पाउनु सांस्कृतिक पर्यटकका लागि ठुलो अवसर हो नि । त्यसैले नेपालको विविधतासँग पर्यटकको सरोकार हुने भएन र ?
- सिममा : मानिसका आआफ्ना रुचि र चाहना हुन्छन् । कसैलाई हिमाल आरोहण गर्न मन लाग्छ । कसैलाई पहाड, तराई, उपत्यका, दुन, जङ्गल, जैविक विविधताको अध्ययन र अवलोकन गर्न मन लाग्छ । कसैलाई इतिहास, संस्कृति आदिको अध्ययन अवलोकन गर्ने रुचि र चाहना हुन्छ । कतिलाई विभिन्न परिकारका खानेकुरा खाने सोख हुन सक्छ । कतिलाई पढ्न, कतिलाई राम्रा राम्रा लुगा गहना लगाउन सोख हुन्छ । पर्यटकमा पनि त यही कुरा लागु हुन्छ नि ।

- बेखामान : वास्तवमा हामीसँग भएको खानपानको संस्कृतिलाई मात्रै व्यवस्थित गर्न सके त्यसले पर्यटकलाई भन्नै लोभ्याउँछ। नेपालमा हरेक जातिका आफ्नै प्रकारका खानपानको परम्परा छ। हामीले थोरै ध्यान दिने हो भने पुरै अर्गानिक र प्राकृतिक खानपानको व्यवस्था गर्न सक्छौं। त्यसो गर्न सके हाम्रो स्वास्थ्य पनि राम्रो हुन्छ, त्यसले पर्यटकलाई पनि लोभ्याउँछ।
- घनश्याम : ठिक छ, यी कुरामा म सहमत भएँ। एउटा कुरा चाहिँ हामीले विचार पुऱ्याउनै पर्छ। हामीकहाँ संस्कृतिका नाममा धेरै विकृति पनि छन्। धेरै अन्धविश्वास छन्। जातीय तथा लैङ्गिक विभेद छन्। चाडपर्व, संस्कार आदिमा अनावश्यक आडम्बर देखाउने जस्ता विकृति पनि छन्। हामीले संस्कृतिका नाममा यस्ता विकृतिलाई जोगाइरहने हो त ?
- सलिम : घनश्यामजीको यस कुरामा मेरो पनि सहमति छ। विविधतामा एकता हाम्रो सौन्दर्य हो भनेर मैले अघि भनेँ र हो पनि। विविधता राम्रो कुरा हो तर विभेद चाहिँ राम्रो कुरा होइन।
- सिम्मा : मानिसलाई जात, वर्ग, वर्ण, लिङ्ग, क्षेत्रीयता आदिका आधारमा गरिने विभेद पटकै राम्रो होइन। हाम्रो समाजमा भएका यस्ता विभेद चाहिँ हटाउनुपर्छ।
- बेखामान : हो, कहीं कतै अझै पनि समाजमा प्रचलित छुवाछुत, भूत, प्रेत, बोक्सी हुन्छ भन्ने मान्यता र दाइजो जस्ता कुराहरू अन्धविश्वास र कुपरम्परा हुन्। यस्ता मान्यता र परम्परालाई हटाउनु पर्छ।
- सलिम : गलत मान्यता, गलत परम्परालाई हामीले हटाउनुपर्छ तर कसरी पो हटाउने होला ? परापूर्व कालदेखि चलिआएको चलन हटाउनु हुँदैन भन्ने मान्यता नराम्रोसँग जरो गाडेर बसेको छ।
- सङ्गीता : मेरो विचारमा संस्कृति भनेको मानिसले मानिसको हितका लागि बनाइएका राम्रा चालचलन र व्यवहार हुन्। विकृति र संस्कृति नितान्त विपरीत कुरा हुन्। हामीले विकृति हटाउनुपर्छ संस्कृति अँगाल्नुपर्छ। विकृतिलाई संस्कृति मान्ने भुल गर्नुहुँदैन। यो सजिलो चाहिँ छैन।
- बेखामान : अब हामी आजको छलफलको चुरो कुरामा आयौं भन्ने लाग्छ। सङ्गीताले भने जस्तै हामीले विकृतिलाई हटाउनुपर्छ र संस्कृतिलाई जोगाउनुपर्छ। यो काम सजिलो छैन तर असम्भव भने होइन। यसका लागि शिक्षा मुख्य कुरा हो।

- सिम्मा : वेखामानको कुरामा म सहमत छु। जब शिक्षाको राम्रो विकास हुन्छ, तब अन्धविश्वास, कुसंस्कार, कुरीति जस्ता कुरा निर्मूल हुँदै जान्छन्। मानिस चेतनशील प्राणी हो। शिक्षाले मानिसको चेतनास्तरलाई बढाइदिन्छ। चेतनाको वृद्धिसँगै मानिसले आफू र समाजमा रहेका अन्धविश्वास, कुरीति, कुसंस्कार त्याग्दै जान्छ।
- घनश्याम : सिम्माका कुरा सोरै आना सही छन्। शिक्षाको विकाससँगै, मानिसको चेतनामा आएको विकाससँगै समाजमा, कतिपय संस्कृतिमा रहेका अनेक अन्धविश्वास, कुरीति, कुसंस्कार हट्दै पनि आएका छन्।
- सङ्गीता : घनश्यामले भनेको कुरा सही हो। कुनै समयमा सतीप्रथा थियो, त्यो हट्यो। दासप्रथा थियो, त्यो हट्यो। छुवाछुत प्रथा पहिलेभन्दा अहिले धेरै हट्दै छ, जनचेतना जगाउँदै अघि बढेमा हामी त्यसलाई चाँडै निर्मूल गर्न सकौं।
- सिम्मा : जातीय विभेद, लैङ्गिक विभेद, वर्ण, वर्ग र क्षेत्रका नाममा रहेका विभेदमा पनि कमी आउँदै छ। तिनलाई पनि पूर्ण रूपमा हटाउनुपर्छ। यसका लागि शिक्षाको खाँचो छ।
- सलिम : आजको छलफलबाट म धेरै उत्साहित भएँ। यसरी हामी जस्ता युवा पुस्तामा यस्तो बुझाइ रहेपछि, हामीकहाँ रहेका विकृति, विसङ्गति, अन्धविश्वास, कुरीति हटाउन सकिन्छ। यसका लागि हामी जस्ता विद्यार्थी, युवा र शिक्षित वर्गले पहल गर्नुपर्छ।
- सङ्गीता : सलिमजीको कुरामा म पूर्ण सहमत भएँ। यस बारेमा समुदाय र कक्षामा पनि छलफल चलाउनुपर्छ। आजको छलफल भने यहीँ टुङ्ग्याऊँ होला। अब हाम्रो नेपाली विषयको कक्षा सुरु हुने बेला भयो, कक्षातिर जाऊँ होला।
- घनश्याम : (घडी हेर्दै) हो, कक्षा सुरु हुने बेला भएछ। अब हामी कक्षामा जानुपर्छ। त्यसभन्दाअघि आजको छलफलको निष्कर्षलाई नोटकापीमा टिपौँ कि भन्ने लाग्यो। आजको छलफलको निष्कर्षका बुँदा सङ्गीताजीले भनिदिने कि !
- सङ्गीता : हुन्छ म भन्छु। विविधतामा एकता नेपाली समाजको पहिचान हो। यो हाम्रो सम्पत्ति र सौन्दर्य पनि हो। हाम्रो समाजमा संस्कृति, परम्पराका नाममा अनेक विकृति, विसङ्गति पनि छन्। तिनलाई हटाउनुपर्छ। त्यसका लागि शिक्षा अपरिहार्य छ। अन्धविश्वास, कुरीति, कुसंस्कार जस्ता विकृति हटाउन विद्यार्थी, युवा र सचेत वर्ग अग्रसर हुनुपर्छ।
- सलिम : बडो राम्रो संश्लेषण सङ्गीताजी।
- वेखामान : आजको छलफल फलदायी भयो।

सिम्मा : मलाई त यस विषयमा एउटा लेख लेखौं जस्तो लाग्यो ।

सङ्गीता : ठिक भन्यौ सिम्मा । तिम्रो लेखाइ धेरै राम्रो छ । तिम्रो लेख चाँडै पढ्न पाइयोस् ।

घनश्याम : ठिक छ, यस विषयमा सिम्माले लेख लेख्नुहोला, म चाहिँ एकाइकी बनाउँछु । आज भने जाऊँ । गुरुआमा कक्षामा पसिसक्नुभयो ।

(सबै जना उठेर कक्षाकोठातिर लाग्छन् ।)

शब्दश्रृणुहार

१. दिइएका शब्द र अर्थबिच जोडा मिलाउनुहोस् :

शब्द	अर्थ
निष्कर्षोन्मुख	नराम्रो परम्परा
अर्गानिक	सुन्दर हुनुको भाव
सौन्दर्य	प्रसङ्गअनुसार मिल्ने
लैङ्गिक	निष्कर्षमा पुग्न खोजेको
विभेद	पूरे सखाप पारिएको
आडम्बर	फल दिने, फाइदादाजनक
कुपरम्परा	आदर
संश्लेषण	लिङ्गसम्बन्धी
निर्मूल	जोड्ने काम
सान्दर्भिक	देखावटी, ठाँटबाँट
फलदायी	जैविक
	भेदभाव
	नयाँ कुरा पत्ता लगाउने काम

२. शब्दकोशको सहायताबाट दिइएका शब्दको कोशीय क्रम मिलाई अर्थ लेख्नुहोस् :

आविष्कार, सदुपयोग, गन्तव्य, पहिचान, छरपस्ट, विशिष्टता, सम्मान, मौका, आरोहण, सरोकार, अवलोकन, परिकार, सोख

३. दिइएका टुक्काको अर्थ पहिल्याई तिनलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् :

लख काट्नु, आलु खानु, पसिना काट्नु, कुरा खानु, कान खानु, हावा खानु, आँखा चिम्लिनु, मन चोर्नु, मुख छाड्नु

४. दिइएका उखानको प्रयोग गरी एक अनुच्छेद लेख्नुहोस् :

अगुलाले हानेको कुकुर बिजुली चम्कँदा तर्सन्छ, अड्को पड्को तेलको धुप, इन्द्रका अगाडि स्वर्गको बयान, एक हातले ताली बज्दैन, काग कराउँदै गर्छ पिना सुक्दै गर्छ

५. दिइएका मानविकी तथा साहित्यिक क्षेत्रका पारिभाषिक शब्दलाई शब्दकोशीय अनुक्रममा मिलाउनुहोस् र शब्दकोशको सहायता लिई तिनको अर्थ पनि लेख्नुहोस् :

छन्द, रस, अधिमूल्यन, अलङ्कार, अवमूल्यन, आवासीय, आशुकवि, निबन्ध, उपन्यास, कविता, कथा

बोध तथा अभिव्यक्ति

१. संवाद पढी दिइएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

- (क) नेपाली समाजको अवस्थाप्रति घनश्यामको बुझाइ कस्तो छ, भन्नुहोस् ।
- (ख) नेपाली समाजको पहिचान के हो, बेखामानको भनाइका आधारमा लेख्नुहोस् ।
- (ग) विविधता नै सम्पत्ति हो कसरी, सिम्माको भनाइका आधारमा लेख्नुहोस् ।
- (घ) सलिमको भनाइका आधारमा नेपाली समाजको सुन्दर पक्षका बारेमा स्पष्ट पार्नुहोस् ।
- (ङ) कसरी नेपाली विविधतालाई पर्यटनसँग जोड्न सकिन्छ, आफ्नो विचार लेख्नुहोस् ।
- (च) नेपाली समाजमा के कस्ता विकृति, विसङ्गति छन्, पाठका आधारमा लेख्नुहोस् ।

२. “जब शिक्षाको राम्रो विकास हुन्छ तब अन्धविश्वास, कुसंस्कार, कुरीति जस्ता कुरा निर्मूल हुँदै जान्छन् ।” यस कथनलाई स्पष्ट पार्नुहोस् ।

३. दिइएको संवादांश पढ्नुहोस् र सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् :

हेर घनश्याम, प्राकृतिक सौन्दर्यको मात्रै कुरा गर्ने हो भने पनि नेपालका हिमाल, जङ्गल र चरा मात्रै भनेर पुग्दैन । यहा असङ्ख्य पहाड, अन्नको भण्डार तराई, नदी, ताल, उपत्यका, सिमसार, जैविक विविधता आदि थुपै कुरा छन् । नेपाल आउने पर्यटक सबै हिमाल हेर्न र आरोहण गर्न आउने होइनन् नि । पर्यटनका पनि विभिन्न किसिम छन् भन्ने तिमिले थाहै छ । त्यसमध्ये सांस्कृतिक पर्यटन पनि त एक हो । नेपाल जस्तो सानो ठाउँमा सयौं जाति,

सयौं भाषा, सयौं संस्कृतिको अध्ययन गर्न पाउनु सांस्कृतिक पर्यटकका लागि ठुलो अवसर हो नि । त्यसैले नेपालको विविधतासँग पर्यटकको सरोकार हुने भएन र ?

प्रश्नहरू

(क) नेपालको प्राकृतिक सौन्दर्यभिन्न के के कुरा पछिन् ?

(ख) नेपालमा सांस्कृतिक पर्यटनको कस्तो सम्भावना छ ?

४. दिइएको समाचारको नमुना पढ्नुहोस् र यसका विषयवस्तु, संरचना र शैलीका बारेमा छलफल गर्नुहोस् :

सगरमाथामा आरोहणमा कीर्तिमान

शुक्रवार, २४ वैशाख, २०७८

सोलुखुम्बु । सोलुखुम्बुका ५० वर्षीय कामिरिता शेर्पाले आफ्नै पहिलेको कीर्तिमान तोडेर २५ औं पटक सगरमाथाको सफल आरोहणको कीर्तिमान कायम गरेका छन् । उनीपछि आप्पा शेर्पा र फुर्वाटासी शेर्पाको २१ औं पटक सगरमाथा आरोहणको कीर्तिमान रहेको छ ।

तेन्जिङ नोर्गे शेर्पा र सर एडमन्ड हिलारीबाट सन् १९५३ मे २९ मा सगरमाथाको सफल आरोहण भएको हो । त्यसयता करिब सात हजार आरोहीले सगरमाथाको सफल आरोहण गरेका छन् ।

सगरमाथा आरोहण गर्ने प्रथम महिला जापानकी जुन्को ताबेई हुन् भने प्रथम नेपाली महिला पासाङ ल्हामु शेर्पा हुन् । लाक्पा शेर्पाले नौ पटक सगरमाथा आरोहण गरेर सबैभन्दा बढी सगरमाथा आरोहण गर्ने नेपाली महिलाको रेकर्ड बनाएकी छन् ।

सगरमाथा आरोहणका अनेक कीर्तिमान छन् । अक्सिजन प्रयोग नगरी, कृत्रिम खुट्टा लगाएर, सबैभन्दा कम उमेरमा र सबैभन्दा बढी उमेरमा सगरमाथा आरोहण गर्ने कीर्तिमान छन् । त्यस्तै फोटोग्राफर, पत्रकार, कर्मचारी, नेता, शिक्षक आदि पेसाका तर्फबाट सगरमाथा आरोहणको कीर्तिमान राख्ने प्रयत्न भएका छन् । सगरमाथा शिखरमै बिहे गर्ने, पुस्तक विमोचन गर्ने, सबैभन्दा बढी समय शिखरमा रहने जस्ता कीर्तिमान पनि छन् । एउटै परिवारका बाबुछोरा र परिवारका धेरै सदस्यको आरोहणका कीर्तिमान पनि छन् ।

पेम्बा दोर्जे शेर्पाले सबैभन्दा छिटो (८ घण्टा १० मिनेट) समयमा सगरमाथाको सफल आरोहण गर्ने कीर्तिमान राखेका छन् । विना अक्सिजन २० घण्टा २४ मिनेटमा सगरमाथा आरोहण गरी काजी शेर्पाले कीर्तिमान कायम गरेका छन् । हडकडकी चाङ यिन हुङ (२५

घण्टा ५० मिनेट) ले सबैभन्दा कम समयमा सगरमाथा आरोहण गर्ने महिलाको कीर्तिमान कायम गरेकी छन्। बाबुछिरी शेर्पाले २१ घण्टासम्म सगरमाथा शिखरमा बसेर कीर्ति राखेका छन्। जापानका ८० वर्षीय युचिरो मिउरा अनि अमेरिकाका १३ वर्ष १० महिना १० दिनका जोडान रोमारियोका कीर्तिमान छँदै छन्। नेपालकी मिडकिपा शेर्पाले १५ वर्षमा सगरमाथा आरोहण गरी कीर्ति राखेकी छन्। पेम दोर्जी शेर्पा र मोनी मुलेपतीले सगरमाथाको शिखरमा विवाह गरेर कीर्तिमान बनाएका छन्। ४३ वर्षीय पिके (पूर्णकुमार) शेर्पा र उनका छोरा १७ वर्षीय सोनम शेर्पाले एकै पटक सगरमाथा आरोहण गरेर अलग खालको कीर्ति राखेका छन्। नेपालको निजामती कर्मचारी टोलीका ९ जनाले एकै दिन सगरमाथा आरोहण गरेर कीर्तिमान राखेका छन्। त्यसरी नै विभिन्न पेसा, व्यवसाय, क्षेत्र आदिका व्यक्तिले अलग अलग प्रकारका कीर्तिमान कायम गरेका छन्। यस्ता कीर्तिमानमध्ये कतिपय परिवर्तन भइरहन्छन्। नयाँ आरोहीले पहिलेका कीर्तिमान तोडेर नयाँ कीर्तिमान कायम गरिदिन्छन्। विश्वमा ८ हजार मिटरभन्दा अग्ला १४ ओटा हिमाल छन्। तीमध्ये आठओटा नेपालमै छन्। त्यतिमात्र होइन, बाँकी छओटा हिमाल पनि ८ हजार मिटरभन्दा अग्ला रहेको प्रमाणित हुँदै छ भनिन्छ। ती छओटा हिमाल नेपालमा पर्छन्। त्यसैले संसारभरका साहसिक पर्यटक र पर्वतारोहीका लागि नेपाल आकर्षक गन्तव्यका रूपमा रहेको छ। हिमाली क्षेत्रमा बढ्दै गएको फोहोरमैलालाई हटाउन सके र जलवायु परिवर्तनका समस्याको निराकरण गर्न सके सगरमाथा र अन्य हिमालको आरोहणबाट नेपालको नाम संसारमा चम्किने छ।

५. दिइएको अनुच्छेद पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

समाचार भन्नाले सामान्यतः हालखबर वा नयाँ घटनाको विवरण भन्ने बुझिन्छ। यसैले रेडियो, टिभी जस्ता श्रव्यदृश्य माध्यमबाट प्रसारित वा पत्रिका आदि छापा माध्यमबाट प्रकाशित घटनाका ताजा विवरण समाचार हुन्। समाजमा घट्ने घटनाको विवरण भएकाले समाचार मानिसको पहुँचभित्रको विषय हो। समाचारका विषयअन्तर्गत राजनीति, शिक्षा, खेलकुद, व्यापार, वाणिज्य, संस्कृति आदि जुनसुकै हुन सक्छन्। यसरी जुनसुकै विषय समाचार बन्न सक्ने भए पनि कुनै पनि विषय आफैँमा समाचार भने हुँदैन। जुन कुराले पाठक वा श्रोताको ध्यान आकर्षित गर्छ र नयाँ सूचना सम्प्रेषण गर्छ त्यस्तो विषयवस्तु समाचार बन्छ। समाचारका बारेमा भन्ने गरिन्छ, “कुकुरले मान्छेलाई टोक्नु समाचारको विषय बन्न सक्दैन तर मान्छेले कुकुरलाई टोक्नु भने त्यो समाचार बन्छ।” समाचारलाई रोचक बनाउने भन्दैमा यथार्थलाई परित्याग गर्न चाहिँ पूर्णतः वर्जित छ। समाचार सम्प्रेषणमा संवाददाता पुरै तटस्थ रहनु राम्रो मानिन्छ। उसले आफ्नो राय विचार वा निर्णयभन्दा घटना वा सूचनाको तथ्यपरक विवरण दिए मात्र पुग्छ। समाचारको उद्देश्य आमजनतासम्म सन्देश

पुन्याउनु हो । यसैले समाचारको भाषा सकेसम्म सरल हुनुपर्छ । समाचारमा छोटो छोटो वाक्य प्रयोग गर्नु राम्रो मानिन्छ । यस्ता वाक्यमा अनावश्यक विशेषण वा क्रियाविशेषण प्रयोग गर्नु राम्रो मानिँदैन । यसैले समाचारको शैली विशिष्ट हुन्छ । यही शैलीगत वैशिष्ट्यकै आधारमा समाचारलाई घटनापरक, प्रक्रियापरक र फिचर गरी तीन प्रकारमा वर्गीकरण गरिन्छ । घटनाप्रधान समाचार प्रायः दृश्य विवरणमा केन्द्रित हुन्छ । यस्तो समाचारमा को ? के ? कहाँ ? किन ? कसरी ? कहिले ? जस्ता प्रश्नको उत्तर खोज्ने प्रयास गरिन्छ । प्रक्रियापरक समाचारमा घटनाको सरसरती वर्णन मात्र नगरी तथ्यको विस्तृत व्याख्या, त्यसको पृष्ठभूमि र परिणामका बारेमा पनि उल्लेख गरिएको हुन्छ । फिचरमा चाहिँ कुनै खास घटना वा तथ्यलाई कलात्मक बनाएर प्रस्तुत गरिन्छ । यसैले फिचर अन्य दुई किसिमका समाचारभन्दा बढी साहित्यिक हुने गर्छ । समग्रमा भन्दा सत्यता, विश्वसनीयता, नवीनता, रोचकता, सन्तुलन, भाषिक सरलता, स्पष्टता र मिठास समाचारका विशेषता हुन् ।

प्रश्नहरू

- (क) कस्तो विषयवस्तु समाचार बन्न सक्छ ?
- (ख) समाचारको भाषा कस्तो हुनुपर्छ ?
- (ग) फिचर, घटनापरक र प्रक्रियापरक समाचारमा के भिन्नता छ ?
- (घ) समाचारका विशेषता के के हुन् ?
६. आफ्नो टोलमा वातावरण सुधारका लागि गरिएका प्रयत्नका बारेमा छोटो समाचार लेखी कक्षामा सुनाउनुहोस् ।
७. कक्षाका सबै साथी मिलेर 'देश विकासमा विद्यार्थीको भूमिका' विषयमा वक्तृत्व प्रतियोगिताको आयोजना गर्नुहोस् ।
८. कक्षाका साथीहरू तलका शीर्षकअनुसार चारओटा समूहमा विभाजन हुनुहोस् र आफ्नो समूहको विषय शीर्षकमाथि छलफल गर्नुहोस् र छलफलको निष्कर्षका बुँदालाई कक्षामा समूहगत रूपमा प्रस्तुत गर्नुहोस् :
- (क) अधिकार र कर्तव्य   (ख) जीवनमा अनुशासन
- (ग) मेरो देश : मेरो भविष्य   (घ) स्वस्थ खाना

सुनाइ र बोलाइ

१. सुनाइ पाठ ११ सुन्नुहोस् र दिइएका प्रश्नको उत्तर भन्नुहोस् :

- (क) केले नाता टुटाउँछ, केले नाता जोड्छ ?
(अ) रिसले टुटाउँछ, दयाले जोड्छ । (आ) आरिसले टुटाउँछ, मायाले जोड्छ ।
(इ) घृणाले टुटाउँछ, प्रेमले जोड्छ । (ई) लोभले टुटाउँछ, दानले जोड्छ ।
- (ख) हजारौं वर्ष पहिले कस्तो चलन थियो ?
(अ) खेतीपाती नगर्ने (आ) लुगा नलगाउने
(इ) घर नबनाउने (ई) एकअर्कालाई सहयोग नगर्ने
- (ग) काँचो खानाको के भइसक्यो ?
(अ) पोलेको खाना (आ) उमालेको खाना
(इ) पक्वान्त (ई) बासी खाना
- (घ) रथका ठाउँमा के भइसक्यो ?
(अ) रेल, मोटर, ट्याक्सी र हवाईजहाज (आ) रेल, मोटर, हवाईजहाज र रकेट
(इ) रेल, मोटर, कार र मोटरसाइकल (ई) रेल, मोटर, ट्याक्सी र रकेट

२. कान्छाका विचारसँग तपाईं सहमत वा असहमत के हुनुहन्छ, आफ्नो विचार भन्नुहोस् ।

भाषातत्त्व

१. उदाहरणमा दिए जस्तै गरी वाक्य संश्लेषण गर्नुहोस् :

उदाहरण

विश्लेषित वाक्य : चेन नियान चिनियाँ युवती हुन् । उनी नेपाली भाषा पढ्न चाहन्छिन् ।
उनी नेपाल र नेपालीका बारेमा जान्न चाहन्छिन् ।

संश्लेषित वाक्य -चिनियाँ युवती चेन नियान नेपाली भाषा पढेर नेपाल र नेपालीका बारेमा जान्न चाहन्छिन् ।

- (क) अस्मिता घर गइन् । अस्मिताले आफ्ना साथीसङ्गी भेटिन् । अस्मिता साथीसँग जङ्गल घुम्न गइन् । अस्मिताले खोलामा गएर पौडी खेलिन् । अस्मिताले एक हप्ता रमाइलोसँग बिताइन् । अस्मिता सहर फर्किइन् ।

- (ख) मुस्ताङ हिमाली जिल्ला हो । मुस्ताङ पर्यटकीय जिल्ला हो । मुस्ताङमा धेरै हावा चल्छ । मुस्ताङ स्याउका लागि प्रसिद्ध छ । मलाई मुस्ताङ घुम्न मन लागेको छ ।
- (ग) विनोद कर्ण सप्तरीका बासिन्दा हुन् । उनी नेपाली साहित्यका प्राध्यापक हुन् । उनी सहयोगी र इमानदार छन् । उनी कविता लेख्न र चित्र कोर्न मन पराउँछन् ।

२. वाक्य विश्लेषण गर्नुहोस् :

उदाहरण

संश्लेषित वाक्य : डोल्माका भाइ लाक्पाको परिश्रमलाई सबैले सराहना गर्छन् ।

विश्लेषित वाक्यहरू : लाक्पा डोल्माका भाइ हुन् । लाक्पा परिश्रमी छन् । लाक्पालाई सबैले सराहना गर्छन् ।

- (क) जङ्गल सखाप हुन थालेपछि मृग, घोरल जस्ता जनावर र कतिपय चरा लोप हुने अनि पानीको मुहान पनि सुक्ने खतरा भएको छ । (३ वाक्यमा)
- (ख) प्रदूषण बढेसँगै हिमालमा हिउँ घट्यो, समयमा पानी पर्न छाड्यो अनि सफा आकाश देख्न छाडियो । (४ वाक्यमा)
- (ग) सुदूरपश्चिम र कर्नाली क्षेत्रमा प्रचलित देउडा काठमाडौँ र विदेशमा समेत लोकप्रिय छ । (३ वाक्यमा)
- (घ) मलाई घमाइलो दिन, जुनेली रात, हरियो वन, लहलह वाली भुलेको खेतवारी, नेपाली खाना र सहयोगी साथी मनपर्छ । (५ वाक्यमा)
- (ङ) जब असार लाग्छ तब मेरो मनले गाउँघर सम्झिन्छ । (२ वाक्यमा)
३. दिइएको अनुच्छेदबाट कर्तु, कर्म र भाव वाच्यका वाक्य पहिचान गरी तालिकामा देखाउनुहोस् :
- म सबै उठें । मैले उमेशलाई बोलाएँ । उमेश आँखा मिच्यै आयो । हामी बाटो लाग्यौँ । दाउन्नेमा पुगेर खाना खाइयो । भालुवाङमा चिया पिइयो । गाडीमा गीत गाइयो । ठट्टा गरियो । बेलुका घोराहीमा वास बसियो । राती मस्त निदाइयो । भोलिपल्ट स्थानीय साथी भेटिए । कुराकानी गरियो । मस्तसँग हाँसियो । रमाइलो गरियो ।
४. कर्तृवाच्यको प्रयोग गरी आफ्नो दिनचर्याका बारेमा एक अनुच्छेद लेख्नुहोस् ।
५. कर्म तथा भाव वाच्यको प्रयोग गरी वनभोज गएको विषयमा एउटा अनुच्छेद लेख्नुहोस् ।

६. दिइएको अनुच्छेदलाई कर्तृवाच्यमा परिवर्तन गर्नुहोस् :

जीवनमा धेरै दुःखसुख भोगियो । धेरै अनुभव गरियो । कहिले खुसीले हाँसियो । कहिले साथीभाइसँग नाचियो । देशविदेश घुमियो । दुःख र अभावलाई भोल्दै विद्यालयमा पढियो । आफ्नै खर्च जुटाएर उच्च शिक्षा हासिल गरियो । सबैको भलो सोचियो । कहिल्यै कसैको चित्त दुखाइएन । कहिल्यै कसैको अहित चिताइएन । सकेसम्म अरूको भलाइ हुने काम गरियो । जीवन सङ्घर्ष हो भन्ने कुरा सिकियो । अब पनि इमानदार भएरै बाँचिने छ । कर्तव्य कहिल्यै भुलिंदैन । आफू अन्याय सहिंदैन । अरूमाथि अन्याय गरिंदैन ।

७. दिइएको अनुच्छेदलाई कर्म वा भाव वाच्यमा परिवर्तन गर्नुहोस् :

बिसन र अनुपमा पुस्तकालय गए । बिसनले कथाका किताब छान्यो । अनुपमाले मौसम विज्ञानसम्बन्धी किताब छानी । त्यसपछि उनीहरू पुस्तकालयबाट बाहिर निस्के । उनीहरू कलेजको भोजनालयमा पसे । बिसनले दही चिउरा खायो । अनुपमाले चिउरा तरकारी खाई । त्यसपछि उनीहरू कक्षाकोठामा आए । गुरुआमाले वाच्य पढाउनुभयो ।

८. शुद्ध गरी लेख्नुहोस् :

- (क) रेडीयो टीभी जस्ता स्रव्यद्रिस्य माध्यमबाट प्रसारित वा पत्रिका आदि छापामाध्यम बाट पर्काशित घटनाका ताजा विवरण समाचार हुन् ।
- (ख) जातीए विभेद लैङ्गिक विभेद वर्ण वर्ग र क्षेत्रका नाममा रहेका विभेदमा पनी कमि आउँदै छ । तिन लाई पनि हटाउनुपर्छ । सङ्गीता जीले भनेजस्तै यशका लागि शिक्षाको खाँचो छ ।

सिर्जना र परियोजना कार्य

१. 'शिक्षाले व्यवहारमा परिवर्तन ल्याउँछ' भन्ने विषयमा वक्तव्य दिनका लागि आवश्यक बुँदा बनाउनुहोस् र ती बुँदामा के कस्तो थपघट गर्न सकिन्छ भनी कक्षामा छलफल गर्नुहोस् । छलफलको निष्कर्षबाट आएका बुँदाका आधारमा वक्तव्य लेखी शिक्षकलाई देखाउनुहोस् ।
२. अनलाइन पत्रिका वा छाप पत्रिकाबाट शिक्षा तथा संस्कृति विषयमा लेखिएका समाचार खोज्नुहोस् र त्यसलाई हाउभाउसहित वाचन गर्नुहोस् ।